

ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ВЕРБА Ірина Олександрівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0000-0003-4123-8560>

УДК 340.134

DOI 10.32782/EP.2022.3.2

У статті розглянуто проблематику доступності правосуддя в умовах воєнного стану. Наголошено, що доступність правосуддя справедливо вважається не лише однією із найбільш актуальних доктринальних проблем правничої науки, а й має суттєве прикладне значення для розвитку громадянського суспільства та правової демократичної соціальної держави в Україні. Проблема доступності правосуддя отримала нові напрями для доктринального пізнання в умовах воєнного стану.

Акцентовано, що проблематика доступності правосуддя з'явилась у працях учених XIX – початку XX ст.ст. Наприкінці XX – початку XXI ст.ст. вітчизняна правова наука суттєво інтенсифікувала дослідження у сфері доступності правосуддя. У межах юридичної доктрини цій проблематиці вчені приділяли увагу з позицій філософії права, галузевих юридичних наук, теорії судустрою тощо. Разом із тим, у майже відсутні загальнотеоретичні дослідження доступності правосуддя у напрямі формування громадянського суспільства в Україні, євроінтеграційних процесів, розвитку інформаційного суспільства.

Констатовано про фактичну відсутність вивчення доступності правосуддя в умовах воєнного стану, що, з одного боку, видається цілком логічним, а з іншої сторони, нинішня українська реальність свідчить про високий запит на дослідження за вказаним напрямом.

Підкреслено, що національна судова система так чи інакше призвичаїлася до особливого режиму функціонування, що було викликано пандемією та суттєвими обмеженнями фі-

зичного пересування громадян – саме інформаційно-комунікаційні технології надали можливість підтримувати належний рівень доступності правосуддя. В умовах воєнного стану саме подальший розвиток концепції «Електронне правосуддя» сприятиме забезпеченню доступності правосуддя.

Ключові слова: доступність правосуддя, судустрої, воєнний стан, право на доступ до правосуддя, електронне правосуддя.

Постановка проблеми

Світоглядні позиції щодо проблематики доступності правосуддя почали формуватися у XIX – на початку XX ст.ст. Враховуючи активний розвиток науки у XXI ст., різні аспекти, що стосуються правосуддя, отримали ще більшої уваги вчених та продовжують системно вивчатися. Поточна ситуація виявила нагальну потребу у вивченні проблематики забезпечення доступності правосуддя представниками різних правових шкіл та наукових напрямів – з'явилися питання, що потребують дослідження, зважаючи на безпекову ситуацію у світі та на території Української держави зокрема.

Найбільшим викликом після часів Другої світової війни стала повномасштабна війна на просторах Європи – без оголошення війни російська федерація розпочала широкомасштабну воєнну агресію проти суверенної і незалежної України. Тож, з 24 лютого 2022 р. Україна опинилася у цілком іншій реальності, коли у багатьох випадках людям необхідно вчитися жити по-новому. Абсо-

лютно інша дійсність охопила і всю правову систему нашої держави. Так, не зважаючи на те, що ст. 64 Конституції України гарантовано право на судовий захист в умовах воєнного стану, що не підлягає обмеженням і має бути забезпеченим належним здійсненням правосуддя, нинішня українська реальність вимагає розробки нових механізмів забезпечення доступності правосуддя. Це обґрунтовано тим, що не завжди існує фізична можливість провести судові засідання (наприклад, у зв'язку з високою ймовірністю обстрілів території, де знаходиться приміщення суду та ін.). Тож нові реалії вимагають проведення нових наукових досліджень, пов'язаних з різними суспільними явищами, у тому числі доступністю правосуддя в умовах воєнного стану.

Стан дослідження

На сучасному етапі важливе значення для розвитку системи правосуддя в Україні та інших державах мають наукові дослідження таких учених, як: А. Бернюков, М. Вільгушинський, В. Гречишнікова, М. Гультай, М. Козюбра, А. Коршун, В. Лемак, Л. Наливайко, С. Мірошніченко, В. Олійник, О. Петришин, А. Селіванов, В. Тютюгін та ін. Суттєвий внесок у вивчення окресленої проблематики зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Ю. Битяк, П. Бойко, І. Гловюк, Н. Грабар, Ю. Грошевий, М. Гультай, Х. Джекоб, Л. Зваак, М. Ентін, М. Капелетті, Р. Кей, О. Константиї, О. Куйбіда, А. Лужанський, Л. Москвич, О. Овчаренко, П. Рабінович, М. Савчин, Н. Сакара, А. Селіванов, В. Співак, А. Стрижак, В. Федоренко, Л. Форер, Д. Харріс, С. Шевчук та ін. Напрацювання цих дослідників мають суттєве значення для подальшого вивчення явища доступності правосуддя. Проте загалом слід констатувати, що теоретична розробка низки аспектів окресленого питання, зокрема з позицій загальнотеоретичної юриспруденції, має неповний характер. Фактично недослідженими є питання доступності правосуддя в умовах повномасштабної війни в Україні.

Метою статті є розкриття рівня дослідження доступності правосуддя в умовах во-

єнного стану та визначення перспективних напрямів для пізнання в цій сфері.

Виклад основних положень

Про важливість наукових та практичних опрацювань питань доступності правосуддя в умовах радикальних суспільних трансформацій свідчить низка дискусій. Справедливо відзначити, що проблематика доступності правосуддя неодноразово ставала предметом для обговорення. Проте сьогодні важливо вивчати особливості доступності правосуддя в умовах воєнного стану та активних бойових дій на території України, а також виникла необхідність перегляду значної кількості доктринальних уявлень доступності правосуддя.

15 березня 2022 року набрав чинності Закон України № 2108-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Визначено поняття колабораціонізму, його форми, відповідальність за вчинення такого кримінального правопорушення, а також передбачено строк покарання за пособництво державі-агресору. Однак варто констатувати, що на сьогодні без подальшого вдосконалення законодавства неможливо швидко та ефективно протидіяти проявам колабораціонізму, зокрема й серед представників судової влади. Війна з країною-агресором вимагає розроблення швидких і дієвих механізмів запобігання та протидії державній зраді – такий механізм має бути швидким і дієвим та відповідати приписам Конституції та законів України [1]. Така заява від Вищої ради правосуддя вкотре підтверджує потребу активізації науковців у напрямі вивчення проблем правосуддя у цілому та доступності правосуддя зокрема в умовах воєнного стану.

Правосуддя – особлива функція судової влади, що реалізується органами судової влади через розгляд і вирішення на основі принципу верховенства права та закону кримінальних, цивільних, адміністративних та господарських справ з метою захисту прав та законних інтересів суб'єктів права [2]. Правосуддя забезпечує дотримання прав і свобод людей, а також їх захист у разі

порушень, виступає гарантом законності й правопорядку в суспільстві. Реалізація принципів правової держави багато в чому залежить від функціонування органів судової влади та забезпечення права кожного на доступ до правосуддя [3, с. 5-6]. У цьому зв'язку актуальність проблематики доступності правосуддя в умовах воєнного стану видається більш ніж обґрунтованою та своєчасною.

Доступ до правосуддя трактується, виходячи із того, що право на судовий захист не є абсолютним, тобто воно може бути обмеженим на засадах пропорційності, зокрема з міркувань процесуальної економії, ефективності та дієвості юридичного захисту. Поняття доступу до правосуддя впливає із розуміння правової держави, яку в цьому контексті Конституційний Суд України (далі – КСУ) трактує в аспекті виконання судових рішень як аспект правової державності: «виконання всіма суб'єктами правовідносин приписів, викладених у рішеннях суду, які набрали законної сили, утверджує авторитет держави як правової» [4]. Доступність правосуддя має завершений характер при умові ефективного виконання судових рішень у розумні строки [5, с. 148].

Із запровадженням воєнного стану право на судовий захист не може бути обмеженим. Навпаки – на державі лежить позитивний обов'язок забезпечити якомога широкі можливості доступу до правосуддя. На відміну від різного роду епідемій чи пандемій, які є підставами для запровадження надзвичайного стану, здійснення правосуддя в умовах воєнного стану ускладнюється потенційними загрозами життю і здоров'ю суддів з боку країни-агресора та окупації території [6, с. 219].

Міжнародний рух «Доступ до правосуддя», що зародився на європейських просторах у 60-х рр. ХХ ст., окрім важливого практичного значення, також виступив основою для пізнання різних аспектів доступності правосуддя. Х. Джекоб, як представник цього руху, доречно наголошував про дуалістичність доступності правосуддя. Так, з одного боку, з метою уникнення декларативності, потрібна ефективна реалізація прав людини і громадянина, з іншого, –

вирішення правових спорів має відбуватися лише мирними засобами через правосуддя з метою гармонізації відносин у суспільстві [7, с. 419]. Висловлена позиція співавтором руху «Доступ до правосуддя» цілком відповідає дійсності в сьогоденних реаліях на просторах країн демократичного типу або тих країн, що намагаються активно рухатися у напрямі забезпечення принципів правової демократичної держави на своїх територіях. Правосуддя посідає провідне місце в системі захисту прав та законних інтересів громадянина, а доступність правосуддя є обов'язковим елементом його здійснення. Але все ж таки тут доречно зауважити, що в нинішніх умовах також ефективним позасудовим способом вирішення юридичних конфліктів є медіація, що активно впроваджується в національну практику та потребує широкого застосування.

Системні дослідження проблеми доступності правосуддя у вітчизняній науковій літературі розпочалися з кінця ХХ ст. у період суспільних трансформацій, коли об'єктивно встановлюються нові правові цілі, цінності та засоби реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Пошук найбільш ефективної моделі правосуддя нерозривно пов'язаний з дослідженням і вирішенням питання доступності правосуддя. У Конституції України встановлено, що людина, її права і свободи є найвищою цінністю, а держава зобов'язана гарантувати їх захист. Також галузевим національним законодавством регламентовано, що судова влада зобов'язана гарантувати та забезпечувати права і свободи громадян. Реальне втілення у життя вказаних нормативних положень вимагає належного доктринального забезпечення юридичною наукою питання доступності правосуддя. Вказане зумовлено напрямом на подальшу розбудову відкритої держави, що потребує об'єктивного вивчення здобутків і прорахунків юридичної науки в минулому та її розвитку на зовсім іншій, якісно досконалішій, теоретико-правовій базі.

Слід відзначити, що проблема доступності правосуддя має складний, міждисциплінарний та міжгалузевий характер. У межах правової доктрини це питання в

більшій чи меншій мірі досліджувалося з позицій філософії права, галузевих юридичних наук, теорії судоустрою тощо.

Треба виокремити декілька основних блоків дослідження доступності правосуддя в юридичній науці. Перший блок пов'язаний із загальнотеоретичною юриспруденцією та філософією права. Тут необхідно відзначити роботи наступних авторів: І. Верба «Право на доступ до правосуддя та його юридичне забезпечення: загальноправова характеристика» (дисертація, 2016) [8], А. Бернюков, В. Бігун, Ю. Лобода, Б. Малишев, С. Погребняк, С. Рабінович, В. Смородинський, О. Стовба «Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення» (колективна монографія, 2009) [9], В. Бігун «Філософія правосуддя. Ідея та здійснення» (монографія, 2011) [10], А. Коршун «Принцип гласності і відкритості діяльності органів судової влади» (монографія, 2022) [11], Л. Наливайко, В. Олійник «Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства» (монографія, 2019) [12] та ін. У дослідженнях автори розкривають проблемні аспекти правосуддя та його доступності як предмету для філософського та загальноправового пізнання; висвітлюють питання правосуддя на підставах багатоманітності наукових підходів, особливості доступності правосуддя, взаємодії суду та громадськості у системі доступності правосуддя та ін.

Щодо наступного блоку – галузевого, увагу доступності правосуддя приділяли вчені-конституціоналісти, цивілісти, адміністративісти, науковці у сфері кримінального права та процесу.

Наукові дослідження проблем доступності правосуддя складають важливу частину досліджень у межах конституційного права. Серед напрацювань у сфері доступності правосуддя з позицій конституційного права слід відзначити праці Ю. Бисаги, О. Лемака «Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект» (монографія, 2015) [13], М. Гультая «Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя» (монографія, 2013) [14], В. Крижановського «Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і

громадянина в Україні» (дисертація, 2013) [15], А. Лужанського «Конституційно-правові засади доступу до правосуддя в Україні» (дисертація, 2013) [16], П. Слободянюка «Судовий захист потерпілих як юридична гарантія прав людини в Україні» (дисертація, 2019) [17], А. Селіванова, А. Стрижака «Питання теорії конституційного правосуддя в Україні: актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя» (монографія, 2010) [18]. А. Лужанський у своєму дослідженні розкрив положення щодо змісту поняття «доступ до правосуддя», його місця у системі гарантій захисту прав, свобод та інтересів особи, охарактеризував значення правосуддя та його конституційно-правові ознаки, зосередив увагу на конституційно-правових гарантіях доступу до правосуддя та проблемах їх реалізації в Україні [16, с. 191-192].

З позицій кримінального права та процесу питання права на доступ до правосуддя досліджувала О. Шило «Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України» (дисертація, 2011) та ін. [19]. Серед фундаментальних досліджень, проведених у межах цивільного права та процесу, слід виокремити працю Н. Сакари «Проблема доступності правосуддя у цивільних справах» (монографія, 2010). Н. Сакара недоліки й недоступність правосуддя пов'язувала з перешкодами матеріального характеру, які не давали можливості мало-забезпеченій частині населення звернутися за захистом своїх прав до суду; з відсутністю спеціальних процедур, які давали б можливість ефективно захищати права й інтереси не окремої особи, а відповідної групи, колективу; зі складністю, дорожнечою судочинства й дуже повільним розглядом справ у судах, необхідністю введення спеціальних альтернативних процедур для вирішення певних категорій справ [20].

Акцентували увагу на вивченні проблематики доступності правосуддя в науці адміністративного права та процесу в межах дисертаційних робіт І. Колеснікова «Гарантії доступності правосуддя в адміністративних судах» (2013) [21], Е. Трегубов

«Реалізація права на судовий захист в адміністративному судочинстві України» (2014) [22], М. Шкіль «Адміністративно-правова охорона правосуддя в Україні» (2012) [23] та ін. Автори наголошують, що, з одного боку, погіршення економічних і соціальних умов життя громадян суттєво змінило погляди на цінність судових процедур. Громадяни переважно намагаються уникнути обтяжливих судових справ у зв'язку з правовими конфліктами. З іншого боку, роль правосуддя в сучасних умовах значно зросла і в якісному, і в кількісному аспектах.

Наступний блок містить дослідження щодо судоустрою. Так, у напрацюваннях зосереджується увага на розкритті сутності доступності правосуддя у теорії судоустрою, серед авторів та їх робіт – С. Левицька «Організаційно-правові засади інформаційно-комунікаційного забезпечення доступності правосуддя» (дисертація, 2018) [24]; О. Овчаренко «Доступність правосуддя та гарантії його реалізації» (монографія, 2008) [25]; С. Прилуцький «Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава)» (монографія, 2012) [26], «Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні» (дисертація, 2013) [27]. У межах цього напрямку ґрунтовне дослідження доступності правосуддя проведено О. Овчаренко. Науковцем справедливо визначено, що цінність доступності правосуддя неприпустимо зводити лише до того, що судова влада є інституційно оформленою в систему відповідних органів і наділена універсальною юрисдикцією щодо вирішення правових конфліктів, які виникають у суспільстві. Вона полягає як у наявності процедури судового розгляду, так і в можливості скористатися її перевагами, практична реалізація яких не обтяжена ні правовими, ні фактичними перешкодами на момент звернення до суду й у процесі судового розгляду [25, с. 59-90]. Доступність правосуддя є важливою передумовою утвердження судової гілки влади як ефективного механізму захисту прав і свобод людини і громадянина. Саме через суд у легітимний спосіб здійснюється розв'язання соціальних (правових) конфліктів [8]. В Основному Законі України закладено підґрунтя доступ-

ності правосуддя. Гуманітарно-соціальна та моральна цінність доступності правосуддя забезпечили її трансформацію відповідно до системи основних прав людини.

Висновки

Доступність правосуддя справедливо вважається не лише однією із найбільш актуальних доктринальних проблем правничої науки, а й має суттєве прикладне значення для розвитку громадянського суспільства та правової демократичної соціальної держави в Україні. Проблема доступності правосуддя отримала нові напрями для доктринального пізнання в умовах воєнного стану.

1. Проблематика доступності правосуддя з'явилась у працях учених ХІХ – початку ХХ ст.ст. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.ст. вітчизняна правова наука суттєво інтенсифікувала дослідження у сфері доступності правосуддя. У вивченні цієї проблематики в українській науковій літературі поступово склалася певна асиметрія. У межах юридичної доктрини цій проблематиці вчені приділяли увагу з позицій філософії права, галузевих юридичних наук, теорії судоустрою тощо. Разом із тим, у майже відсутні загальнотеоретичні дослідження доступності правосуддя у напрямі формування громадянського суспільства в Україні, євроінтеграційних процесів, розвитку інформаційного суспільства.

2. Критичний аналіз наукових робіт з досліджуваної проблематики свідчить про фактичну відсутність вивчення доступності правосуддя в умовах воєнного стану, що з одного боку, видається цілком логічним, адже будь-які дослідження проводяться, враховуючи дійсний стан речей та суспільний запит на таке дослідження. Однак, з іншого боку, нинішня українська реальність свідчить про високий запит на дослідження за вказаним напрямом. І тут усе ж важливо відзначити про зростаючу зацікавленість авторів до різних аспектів доступності правосуддя в умовах воєнного стану, які проводяться в межах наукових статей. Також не можна не відзначити залучення науковців та практиків до вирішення різних правотворчих та правозастосовних проблем під час воєнних дій на території держави в рам-

ках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Разом із цим, перспективним є опрацювання питання доступності правосуддя в умовах воєнного стану в межах комплексних праць (дисертаційні роботи, монографії та ін.).

3. Відкритий доступ до інформації, можливість вільно поширювати та обмінюватися нею є головною умовою для розвитку прямої демократії. Більше того, існування будь-якої сучасної цивілізованої держава неможливе без потужної інформаційно-комунікаційної складової, що також виступає гарантією інформаційної відкритості судової влади. Українська судова система так чи інакше призвичаїлася до особливого режиму функціонування, що було викликано пандемією та суттєвими обмеженнями фізичного пересування громадян – саме інформаційно-комунікаційні технології надали можливість підтримувати належний рівень доступності правосуддя. В умовах воєнного стану саме подальший розвиток концепції «Електронне правосуддя» сприятиме забезпеченню доступності правосуддя. Тому подальший детальний аналіз наукових праць інших учених сприятиме максимально ґрунтовній та точній оцінці ефективності забезпечення доступності правосуддя на сучасному етапі в Україні – в умовах повномасштабних воєнних дій.

Література

1. ВРП наполягає на якнайшвидшому законодавчому врегулюванні питань діяльності судової системи в умовах воєнного стану. 9 серпня 2022 р. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1305005>
2. Коментар до Кодексу суддівської етики: Рішення Ради суддів України від 4 лютого 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr001414-16#Text>
3. Костицький В. В. Соціолого-правовий зміст Кодексу суддівської етики (акт корпоративного саморегулювання чи корпоративне закріплення морально-етичних вимог суспільства). *Соціологія права*. 2013.- № 1 (7). С. 4-8.
4. Рішення Конституційного Суду України № 16-рп/2009 від 30 червня 2009 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-09#Text>

5. Савчин М. В., Завидняк А., Олашин В. В. Пряма дія Конституції України у фокусі: доступ до правосуддя та судовий контроль за виконанням рішень судів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 70. С. 146-155.

6. Завидняк А. В. Доступ до адміністративного правосуддя в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 218-222.

7. Jacob H. Access to Justice In England. Access to Justice. Milan, 1979. Vol. 1. P. 415-478.

8. Верба І. О. Право на доступ до правосуддя та його юридичне забезпечення: загальноправова характеристика: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 225 с.

9. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: кол. моногр. / А. М. Бернюков, В. С. Бігун, Ю. П. Лобода, Б. В. Малишев, С. П. Погребняк, С. П. Рабінович, В. С. Смородинський, О. В. Стовба; відп. ред. В. С. Бігун. Київ: Реферат, 2009. 316 с.

10. Бігун В. С. Філософія правосуддя. Ідея та здійснення: моногр. Київ: [б. в.], 2011. 303 с.

11. Коршун А. О. Принцип гласності і відкритості діяльності органів судової влади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2022. 192 с.

12. Наливайко Л. Р., Олійник В. М. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства: моногр. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 192 с.

13. Бисага Ю. М., Лемак О. В. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: моногр. Ужгород: Гельветика, 2015. 207 с.

14. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя: моногр. Харків: Право, 2013. 424 с.

15. Крижановський В. Я. Конституційно-правові засади судового захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 20 с.

16. Лужанський А. В. Конституційно-правові засади доступу до правосуддя в

Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 234 с.

17. Слободянюк П. Л. Судовий захист потерпілих як юридична гарантія прав людини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 24 с.

18. Селіванов А. О., Стрижак А. А. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні: актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя: [моногр. дослідж.]. Київ: Логос, 2010. 276 с.

19. Шило О. Г. Теоретичні основи та практика реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2011. 479 с.

20. Сакара Н. Ю. Проблеми доступності правосуддя у цивільних справах: моногр. Харків: Право, 2010. 256 с.

21. Колеснікова І. С. Гарантії доступності правосуддя в адміністративних судах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.

22. Трегубов Е. Л. Реалізація права на судовий захист в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.

23. Шкіль М. В. Адміністративно-правова охорона правосуддя в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 206 с.

24. Левицька С. Ю. Організаційно-правові засади інформаційно-комунікаційного забезпечення доступності правосуддя: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2018. 20 с.

25. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: моногр. Харків: Право, 2008. 304 с.

26. Прилуцький С. В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): моногр. Київ: [б. в.], 2012. 317 с.

27. Прилуцький С. В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 36 с.

SUMMARY

The article examines the issue of access to justice under martial law. It is emphasized that the availability of justice is rightly considered not only one of the most urgent doctrinal problems of jurisprudence but also has significant applied significance for the development of civil society and the legal democratic social state in Ukraine. The problem of access to justice received new directions for doctrinal knowledge in martial law conditions.

It is emphasized that the issue of access to justice appeared in the works of scientists of the 19th and early 20th centuries at the end of XX - beginning of the XXI century. Domestic legal science significantly intensified research in the field of access to justice. Within the framework of legal doctrine, scientists have paid attention to this issue from the standpoint of legal philosophy, branch legal sciences, theory of the judicial system, etc. At the same time, there are almost no general theoretical studies of the accessibility of justice in the direction of the formation of civil society in Ukraine, European integration processes, and the development of the information society.

It has been established that there is no study of the availability of justice in martial law conditions, which, on the one hand, seems quite logical. On the other hand, the current Ukrainian reality shows a high demand for research in this direction.

It is emphasized that the national judicial system somehow got used to a particular mode of functioning caused by the pandemic and significant restrictions on the physical movement of citizens – it was information and communication technologies that made it possible to maintain the appropriate level of access to justice. In the conditions of martial law, it is the further development of the concept of «Electronic justice» that will contribute to ensuring access to justice.

Keywords: access to justice, judicial system, martial law, right to access to justice, electronic justice.